

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.187>

А. В. Шкаберін
аспірант

Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського
orcid.org/0000-0003-1478-5967

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ КВАЛІФІКАЦІЇ КРАДІЖКИ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

У статті проведено аналіз судової практики щодо окремих проблемних питань кваліфікації крадіжки, що вчиняється неповнолітнім. Вказано, що крадіжка завжди є усвідомленою, протиправною дією особи. Її сутність полягає в тому, що злочинець не має ніяких прав відносно майна, що викрадається, і вилучає його, усвідомлюючи протизаконність своїх дій (розуміючи насамперед, що це майно є для нього чужим), водночас майно вилучається без відома осіб, у власності чи під охороною яких воно знаходиться.

Звернуто увагу, що під час кваліфікації судами визначається необхідність належності об'єкту відповідних суспільних відносин. В такому разі об'єктом крадіжки є суспільні відносини власності, охоронювані Кримінальним кодексом України. Родовим об'єктом крадіжки визнаються відносини власності в їх широкому змісті, тобто суспільні відносини виробництва, розподілу й обміну матеріальних благ, призначених для колективного чи індивідуального споживання; відносини, що закріплюються і регульовані системою норм об'єктивного права. Підкреслено, що предметом крадіжки є майно, яке не належить винному (тобто є для нього чужим), тобто коли особа, що отримала майно в тимчасове володіння і користування від іншої особи, самовільно (без відома володільця) вилучає його, така особа вчиняє не крадіжку, а акт розпорядження цим майном, тобто здійснює одне зі своїх повноважень, хоча самоуправно.

Констатовано, що у випадках заволодіння паспортами чи іншими важливими документами громадян, коли намір злодія був спрямований на викрадення матеріальних цінностей (наприклад, викрадено кожух, у якому виявився і паспорт потерпілого), учинене варто кваліфікувати як крадіжку і додаткової кваліфікації не потрібно. Якщо ж намір був спрямований спеціально на викрадення таких документів, і при цьому злодій заволодіває матеріальними цінностями потерпілого, все скоєне треба кваліфікувати по сукупності ст. 185 та відповідної статті КК України. У підсумку вказано, що судовою практикою підтверджується теза про те, що за вчинення крадіжок неповнолітніх майже не засуджують до позбавлення волі, а використовують заходи виховного характеру. Більшість злочинів проти власності вчиняються неповнолітніми таємним способом, а якщо діяння і має ознаки грабежу, особа, що його вчинила, частіше зникає з місця вчинення правопорушення, аніж вступає у відкрите протистояння.

Ключові слова: крадіжка, неповнолітні, злочини, власність, кваліфікація.

Shkaberin A. V. ANALYSIS OF CERTAIN PROBLEMS OF QUALIFICATION OF THEFT, WHICH IS COMMITTED BY A MINOR (ON THE MATERIALS OF JUDICIAL PRACTICE)

The article analyzes the case law on some problematic issues of qualification of theft committed by minors. It is stated that theft is always a conscious, illegal action of a person. Its essence is that the offender has no rights to the stolen property, and confiscates it, realizing the illegality of their actions (understanding, above all, that this property is alien to him), along with this, the property is confiscated without known persons in whose ownership or protection it is. It is noted that during the qualification, the courts determine the need to belong to the object of the relevant public relations. In this case, the object of theft is public property relations, protected by the Criminal Code of Ukraine. The generic object of theft is recognized as property relations in their broadest sense, ie social relations of production, distribution and exchange of material goods intended for collective or individual consumption; relations that are established and regulated by a system of norms of objective law. It is emphasized that the subject of theft is property that does not belong to the perpetrator (ie is alien to him), ie when a person who received property in temporary possession and use from another person, arbitrarily (without the owner's knowledge), seizes it, in this case, such a person commits not theft, but an act of disposition of this property, ie exercises one of his powers, albeit arbitrarily. It is stated that in cases of possession of passports or other important documents of citizens, when the thief's intention was to steal property (for example, stolen casing, which was the victim's passport), the act should be classified as theft and no additional qualifications are required. If the intention was aimed specifically at the theft of such documents and the thief takes possession of the material values of the victim, everything committed must be qualified in accordance with Article 185 and the relevant article of the Criminal Code of Ukraine. As a result, it is indicated that the case law confirms the thesis that for committing theft of minors, almost not sentenced to imprisonment, and use educational measures. Most crimes against property are committed by minors in a secret manner, and if the act shows signs of robbery, the person who committed it more often disappears from the scene of the offense than enters into open confrontation.

Key words: theft, minors, crimes, property, qualification.

Кваліфікація злочинів за своїм змістом та значенням є основою процесу застосування кримінально-правових норм. Саме поняття кваліфікації злочинів широко використовується у кримінальному праві, кримінальному процесі, криміноло-

гії, судовій статистиці, в інших галузях права та юридичної науки, у правозастосовній практиці, однак законодавчого визначення не отримало. Найпоширенішим та загальноновизнаним є розуміння кваліфікації злочинів як встановлення та юри-

дичного закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння і ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою [1].

У науковій літературі з кримінального права виокремлюють такі принципи, із дотриманням яких має здійснюватися кваліфікація злочинів: 1) законність; 2) офіційність; 3) об'єктивність; 4) точність; 5) індивідуальність; 6) повнота; 7) вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються; 8) недопустимість подвійного інкримінування; 9) стабільність [2]. Всі зазначені принципи мають важливий та сутнісний характер під час надання кримінально-правової оцінки діянню неповнолітнього, оскільки від цього залежить подальший процес здійснення досудового розслідування та безпосередньо судовий розгляд, що впливатиме на рішення суду.

Водночас слід надати характеристику такому злочину проти власності, як крадіжка, що вчиняється неповнолітніми, аргументуючи її матеріалами судової практики. Так, закон визначає крадіжку як таємне викрадення чужого майна. В такому разі кримінальним законом визначено, що відповідний суб'єкт, який вчиняє цей злочин, має на меті уникнути контакту з особами, що фактично володіють річчю, чи тими, хто володіє інформацією про можливе вчинення та може стати свідком цього правопорушення, тобто головною ознакою крадіжки є таємність.

Це положення чітко відображається у Вироку від 27.03.2018 №454/2433/17 Сокальського районного суду Львівської області: «обвинувачений неповнолітній ОСОБА_2 31 серпня 2017 року приблизно о 18:00 годині, знаходячись поблизу житлового будинку № 68, який розташований на вулиці Б. Хмельницького у місті Сокаль Львівської області, скориставшись відсутністю нагляду, переслідуючи корисливий мотив, з метою вчинення таємного викрадення чужого майна таємно викрав мопед «Хонда Діо», який належить ОСОБА_4, вартістю 5200 гривень. Після вчинення злочину втік, розпорядившись викраденим на власний розсуд». Так, підкреслюється, що особа намагалась у будь-який спосіб уникнути контакту із володільцем та викрасти майно, що перебуває у його власності.

Крадіжка завжди є усвідомленою, протиправною дією особи. Її сутність полягає в тому, що злочинець не має ніяких прав відносно майна, що викрадається, і вилучає його, усвідомлюючи протизаконність своїх дій (розуміючи насамперед, що це майно є для нього чужим), водночас майно вилучається без відома осіб, у власності чи під охороною яких воно знаходиться.

Це твердження відображається також у Вироку від 26.03.2019 № 1-кп/629/307/19 Лозівського міськрайонного суду Харківської області: «29.12.2018 року близько 16:30 год. неповнолітні

ОСОБА_1 та ОСОБА_2, за попередньою змовою між собою, прийшли до нежитлового домоволодіння, яке належить ОСОБА_8, розташованого за адресою: АДРЕСА_4. Знаходячись на території вказаного домоволодіння, у неповнолітніх ОСОБА_1 та ОСОБА_2 виник умисел на таємне викрадення чужого майна. Реалізуючи свій злочинний умисел, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з корисливого мотиву, з метою наживи, впевнившись, що за їх діями ніхто не спостерігає, неповнолітні ОСОБА_1 та ОСОБА_2 викрали з території вказаного домоволодіння лом чорного металу загальною вагою 69,2 кг на суму 406,20 гривень. Утримуючи при собі викрадене майно, неповнолітні ОСОБА_1 та ОСОБА_2 з місця події зникли, викраденим розпорядилися на власний розсуд, заподіявши потерпілому ОСОБА_8 майнову шкоду на вказану суму».

Судова практика має також випадки, коли крадіжка чужого майна здійснюється з відома та згоди особи, що його охороняє, проте слід підкреслити, що вчинення кримінального правопорушення у такому форматі, є змовою на спільне здійснення крадіжки. Наприклад, у Вироку від 02.08.2019 № 1-кп/726/120/19 Садгирського районного суду м. Чернівців зазначено: «18.05.2019 року, близько 01 год. 30 хв., неповнолітній ОСОБА_2, за попередньою змовою з неповнолітнім ОСОБА_4, переслідуючи корисливу мету та мотив особистого збагачення, реалізуючи заздалегідь спланований злочинний умисел, спрямований на таємне викрадення чужого майна, розуміючи протиправний характер своїх дій та бажаючи настання їх негативних наслідків, перебуваючи на території домоволодіння, що розташоване по АДРЕСА_4, шляхом вільного доступу викрали мотоблок марки "Zubr", модель JR-Q79 зеленого кольору, чим своїми умислими діями спричинили майнову шкоду ОСОБА_1 на загальну суму 12 000 гривень».

Слід звернути увагу на те, що один із неповнолітніх взяв на себе зобов'язання щодо догляду цього мотоблоку, але після того, як, змовившись із своїм однолітком, викрав цей транспортний засіб, його дії були кваліфіковані як змова на спільне здійснення крадіжки. Слід також звернути увагу на те, що вчинена крадіжка в жодному разі не спричиняє появу права власності на викрадене майно, хоча останнє і знаходиться у фактичному розпорядженні крадія. Викрадаючи майно, особа прагне заволодіти ним фактично і привласнити собі, замінивши при цьому законного володільця, проте навіть після вчинення цих дій право власності на майно (як і можливість його фактичного поновлення, шляхом повернення майна) залишається за законним володільцем.

Наприклад, у тому ж Вироку від 02.08.2019 № 1-кп/726/120/19 Садгірського районного суду м. Чернівців зазначено: «Речовий доказ – мотоблок марки “Zubr”, модель JR-Q79 зеленого кольору, який повернутий потерпілому ОСОБА_6 під розписку залишити останньому за належністю». Що фактично і слугує підтвердженням фактичного поновлення можливості власника володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном. Тобто наведені думки вчених та проаналізовані вироки судів дають підстави стверджувати, що крадіжкою є умисне та насильницьке заволодіння чужим майном, вчинене таємно та протиправно.

Водночас слід звернути увагу, що під час кваліфікації судами визначається необхідність належності об'єкту відповідних суспільних відносин. В цьому разі об'єктом крадіжки є суспільні відносини власності, охоронювані Кримінальним кодексом України. Родовим об'єктом крадіжки визнаються відносини власності в їх широкому змісті, тобто суспільні відносини виробництва, розподілу й обміну матеріальних благ, призначених для колективного чи індивідуального споживання; відносини, що закріплюються і регульовані системою норм об'єктивного права [3, с. 97].

Важливо підкреслити також те, що об'єкт та предмет є категоріями, що співвідносяться в одній площині та нерозривно, оскільки предмети є матеріальною передумовою відносин, а також предметом посягання, що включаються до об'єкта злочину. Тобто питання розгляду відносин у сфері власності без безпосереднього зв'язку майна та права на нього взагалі не розглядається.

Аргументується дане твердження насамперед судовою практикою, а саме Вироком від 05.04.2017 № 1-кп/380/40/17, де Тетіївський районний суд Київської області визначив: «Судом встановлено, що 21.02.2017 року близько 10 години в м. Тетіїві Київської області неповнолітні ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували в приміщенні шкільного туалету Тетіївського НВК «ЗОШ 1-3 ступенів-гімназія», що по вул. Володимирська, 1, де на підвіконні побачили мобільний телефон Fly IQ 4413 Quad, надалі неповнолітній ОСОБА_1, діючи за попередньою злочинною змовою з неповнолітнім ОСОБА_2, за пропозицією ОСОБА_1, переслідуючи мету умисного, таємного викрадення чужого майна та незаконного збагачення за рахунок чужого майна, скориставшись тим, що за їхніми діями ніхто не спостерігає, шляхом вільного доступу, з підвіконня таємно, протиправно вчинили крадіжку вказаного мобільного телефону вартістю 1 425 грн з сім-карткою оператора «МТС» вартістю 25 грн та картою пам'яті micro SD 4 Gb вартістю 110 грн, який належить ОСОБА_6 та яким користувалась її неповнолітня дочка ОСОБА_7. Надалі неповнолітній ОСОБА_1 разом з неповнолітнім ОСОБА_2 з місця

вчинення злочину зникли та розпорядилися викраденим майном на власний розсуд. Своїми умисними діями неповнолітній ОСОБА_1 та неповнолітній ОСОБА_2 спричинили потерпілій ОСОБА_6 збитків на загальну суму 1 560 грн».

Способи вчинення крадіжок неповнолітніми, за даними із Єдиного реєстру судових рішень, різняться від традиційних кишенькових найбільш креативними та небезпечними способами проникнення на територію чужої власності з метою викрасти майно, а саме:

1. За допомогою різноманітних форм злочинів. Наприклад, як наведено у Вироку від 28.07.2018 № 423/3326/18 Попаснянського районного суду Луганської області, «22.06.2017 у денний час доби неповнолітній ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, маючи злочинний умисел на таємне викрадення чужого майна, поєднане з проникненням у житло, через незачинену хвіртку паркану домоволодіння зайшов на територію внутрішнього двору вказаного домоволодіння та підійшов до будинку. Побачивши на входних дверях будинку навісний замок, неповнолітній ОСОБА_1 за допомогою фізичної сили руками зірвав його та проник до внутрішнього приміщення будинку»;

2. За допомогою розборів стельових перекриттів, видавлювання скла у вікні тощо. У вироку від 19.02.2019 № 1-кп/425/212/19 Рубіжанського міського суду Луганської області наведено таке: «Реалізуючи свій спільний злочинний умисел, спрямований на таємне викрадення чужого майна, особа та неповнолітній ОСОБА_1 перелізли через паркан, що огорожує територію домоволодіння за вказаною адресою. Після чого особа шляхом зняття листу металу, яким було закрито вікно на горіщі, незаконно проникла до приміщення гаражу, після чого відкрила ворота гаражу та неповнолітній ОСОБА_1 увійшов до його приміщення. Перебуваючи на території вказаного гаражу, особа та неповнолітній ОСОБА_1 побачили наявні там ацетиленовий балон ГОСТ 949-73, після чого останні місце вчинення кримінального правопорушення покинули, викраденим розпорядившись на власний розсуд»;

3. За допомогою підбору відмичок до запірних пристроїв або відмикання викраденим ключем. Ця ситуація наведена у Вироку від 19.06.2018 № 492/576/18 Арцизького районного суду Одеської області: «02 березня 2018 р., приблизно об 11 год. 00 хв., більш точного часу в процесі судового слідства встановити не представилося можливим, неповнолітній ОСОБА_10 повторно, за попередньою змовою із неповнолітнім ОСОБА_9, перебуваючи в приміщенні гуртожитку № 2 Державного навчального закладу «Арцизький професійний аграрний ліцей», розташованого в будинку № 160 по вул. Центральна с. Теплиця Арцизького району Одеської області, із користі, з метою

таємного викрадення чужого майна, взявши від кімнати № 17 зазначеного гуртожитку ключ зі стенду з ключами, який знаходився у приміщенні коменданта зазначеного гуртожитку, шляхом відмикання вхідних дверей зазначеної кімнати проникли до неї, звідки умисно, таємно викрали: грошові кошти у сумі 150,00 грн, які належать на праві приватної власності неповнолітньому потерпілому ОСОБА_11; мобільний телефон марки “Samsung Duos”, б/в, вартістю 378,08 грн; мобільний телефон марки “Samsung Verizon Galaxy S”, б/в, вартістю 928,35 грн, які належать на праві приватної власності неповнолітньому потерпілому ОСОБА_3, чим заподіяли матеріальну шкоду неповнолітньому потерпілому ОСОБА_11 на суму 150,00 грн, неповнолітньому потерпілому ОСОБА_3 на загальну суму 1306,43 грн, після чого з місця скоєння злочину зникли, а викраденим розпорядилися на свій розсуд»;

4. Кишенькові крадіжки, що є найбільш розповсюдженими серед неповнолітніх злочинців віком від 16 до 18 років. Наприклад, як відображено у Вироку від 23.04.2018 № 1-кп/428/146/2018 Северодонецького міського суду Луганської області, «22 січня 2018 року, близько о 09 годині 00 хвилин неповнолітній ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_1, перебуваючи на другому поверсі Северодонецького професійного будівельного ліцею № 98, розташованого за адресою Луганська область м. Северодонецьк, вул. Маяковського, 18, маючи раптово виниклий злочинний умисел, спрямований на таємне викрадення чужого майна, шляхом вільного доступу, переконавшись, що за його злочинними діями ніхто не спостерігає, таємно для оточуючих, реалізуючи свій злочинний умисел, з кишені куртки, яка знаходилась на вішалці в коридорі на другому поверсі, викрав навушники “Ergo BT-801” чорного кольору та Power Bank “VOLTEX VPBI-220.11” в корпусі білого кольору, які належали неповнолітньому потерпілому ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_6. Згідно з висновком товарознавчої експертизи № 19/113/9-3/257е від 28.02.2018 ринкова вартість викраденого майна, а саме навушників “Ergo BT-801” чорного кольору та Power Bank “VOLTEX VPBI-220.11” в корпусі білого кольору на момент вчинення кримінального правопорушення, з урахуванням вільного ціноутворення на території України, могла становити 556 гривень 07 копійок»;

5. У результаті вільного доступу до відповідного майна. Як, наприклад, зазначено у Вироку від 14.11.2018 № 1-кп/405/164/18 Ленінського районного суду м. Кіровограда: «23.03.2018 року близько 22.00 год. неповнолітній ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, перебував у гостях у свого знайомого ОСОБА_5, який проживає за адресою: ІНФОРМАЦІЯ_5. У цей час неповнолітній ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, помітив планшетний

ПК “Matrix 818 3 G”, який належить потерпілій ОСОБА_6, який на той час був на зберіганні у ОСОБА_5. Розуміючи те, що за ним ніхто не спостерігає і його злочинні дії не будуть помічені, у неповнолітнього ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_6, виник умисел, спрямований на таємне викрадення чужого майна. Реалізуючи свій злочинний умисел, діючи умисно та цілеспрямовано, переслідуючи мету власної наживи, неповнолітній ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_6, взяв належний ОСОБА_6 планшетний ПК “Matrix 818 3 G” білого кольору вартістю 1 125,00 гривень та направився до ломбарду, де в подальшому збув викрадений ним планшет за грошові кошти в сумі 450,00 гривень. Викрадені гроші неповнолітній ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_6 витратив на власні потреби».

У разі втрати ознаки таємності крадіжка набуває ознаки відкритості та трансформується у грабїж. Проте Кримінальний кодекс України поняття таємності надає у розгорнутому тлумаченні, а саме: «не визначаючи кількість та коло осіб, по відношенню до яких злочин вчиняється таємно. Тобто злочин є таємним, навіть якщо потерпілий чи сторонні особи хоча і присутні на місці злочину, але не усвідомлюють протиправного характеру дій винного. Наприклад, Вирок від 09.01.2018 № 1-кп/401/65/18 Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області характеризує наведений приклад на прикладі реальної події: «28 червня 2016 року, близько 20 години 00 хвилин, неповнолітній ОСОБА_4 та неповнолітній ОСОБА_3 ... з корисливих мотивів, з метою незаконного збагачення, таємно викрали чуже майно, а саме: оптично-волоконного кабелю належного ПП “CityNet”, для подальшої його реалізації. Досягши спільної згоди, чітко усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, розуміючи, що їх злочинні дії нікому не помітні та діючи цілеспрямовано, бажаючи настання суспільно негативних наслідків, за допомогою принесених з собою кусачок таємно демонтували та викрали оптично-волоконний кабель, належний ПП “CityNet” довжиною 400 метрів».

Таємним визнається, наприклад, викрадення речей з автоматичних камер схову. Злочинець, тим чи іншим способом шифр, що довідався, і викрадає з чарунки камери схову речі, що там знаходяться, не побоюється, що є присутні, які можуть запідозрити у ньому злодія, тому що вони не знають і не можуть знати, що особа, яка натискає на циферблаті строго визначену комбінацію цифр, відому лише власнику речей, насправді злочинець [4, с. 205].

У випадках заволодіння паспортами чи іншими важливими документами громадян, коли намір злодія був спрямований на викрадення матеріальних цінностей (наприклад, викрадено кожух, у якому виявився і паспорт потерпілого), учинене

варто кваліфікувати як крадіжку і додаткової кваліфікації не потрібно. Якщо ж намір був спрямований спеціально на викрадення таких документів, і при цьому злодій заволодіває матеріальними цінностями потерпілого, все скоєне треба кваліфікувати по сукупності ст.185 та відповідної статті КК України. Цей приклад аргументується, зокрема, Вироком від 21.09.2018 № № 385/878/18 Гайворонського районного суду Кіровоградської області: «20.04.2018 року, близько 22.40 години, знаходячись по провулку Вокзальному, 1, м. Гайворон, Кіровоградської області біля кафе-бару «Каштан», в неповнолітнього ОСОБА_1 2001 року народження та неповнолітнього ОСОБА_2 2003 року народження, які побачили на паркані чоловічу сумку типу «барсетка», яка тимчасово вибула з-під контролю власника, виник спільний злочинний намір на таємне викрадення зазначеного чужого майна, тобто заздалегідь домовилися про спільне вчинення корисливого злочину, одержавши можливість у протиправний спосіб таємно заволодіти чужим майном шляхом вільного доступу, неповнолітній ОСОБА_1 спільно з неповнолітнім ОСОБА_2 викрали грошові кошти на загальну

суму 500 гривень, якими в подальшому розпорядились на власний розсуд, придбавши продукти харчування, а чоловічу сумку типу «барсетка», чоловічий гаманець, паспорт громадянина України та інші в ній речі, без їх огляду, викинули на місці події, після чого залишили місце злочину».

Таким чином, судовою практикою підтверджується теза про те, що за вчинення крадіжок неповнолітніх майже не засуджують до позбавлення волі, а використовують заходи виховного характеру. Більшість злочинів проти власності вчиняються неповнолітніми таємним способом, а якщо діяння і має ознаки грабежу, особа, що його вчинила, частіше зникає з місця вчинення правопорушення, аніж вступає у відкрите протистояння.

Література

1. Основи права України : навч. посіб. 2-ге вид., доп. і перероб.. Львів : Оріяна-Нова, 2005. 368 с.
2. Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. Київ : Атіка, 1999.
3. Кримінальне право України. Особлива частина. Київ ; Харків : Юрінком Інтер, 2003. 496 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року. Київ : Канон, А.С.К., 2003. 1104 с.